

✧ Ivan Tomšič.

„Kateri jih veliko podčunjujejo v pravici, svetili se bodo kakor zvezde na vse večne čase.“ *Dan. 12, 3.*

lej, povsod pomladni cvet — zemeljski raj ti na pogled!“ Pomlad razgrinja svoje cvetje! Vsa narava se vzbuja, vse se pomlaja, vse cvete in raste in se oživlja — povsodi življenje, a ti blagi pokojnik, si legel prav te krasne pomladanske dni v prezgodnji grob . . .

„Na grob lijó grenké solzé“ . . . Dà, nepozabni nam Ivan, vroče solze toči ob tvojem grobu žalujoča rodbina, solzí se po tebi ves tvoj narod, a skoro neutolažljiva je vedno mila in ljuba ti mladina slovenska!

„Na grob lijó grenké solzé,
V nebó gorké prošnjé!“

Zakaj te je pač poklical Bog k sebi v najlepšem letnem časi? Oj, kaj bi premišljevali to in preiskovali vsemodre sklepe božje! Vender če smemo v svoji slabosti kaj soditi, menimo: Predobri Bog ni hotel, da bi bil tvoj grob zapuščen, prazen, ampak da rastejo na njem brž ko brž prve in najlepše cvetke, kar jih prikljije spomladi iz tál, saj se spodobuje, da imaš najlepši grob ti, naš vrtnar — urednik „Vrtčev“.

Mladina slovenska! Možu, ki te je učil, blažil in zabaval nad triindvajset let v „Vrtci“, ne bije več srce: 17. malega travna letošnjega leta je zastalo. Le jokaj, deca, in plakaj, zakaj pokojnik je bil tvoj véliki ljubitelj, prijatelj in učitelj, le otiraj si solze, rajnik jih je zaslužil! —

Ivan Tomšič je zagledal luč sveta 4. grudna l. 1838. v Vinici na Dolenjskem. Mirno in srečno so mu tekla mladostna leta pri dragih roditeljih, saj se mu je še pozneje tožilo po onih lepih, neskrbnih dneh. Sam namreč poje:

„Kje časi ste, ko vé mladosti leta
Vedрила ste otroško meni čelo,
Ko ptuja bila je skrbij mi četa,
Zibalo v spanje me domače selo?
Z Bogom, z Bogom, čas mladosti,
Čas mladosti, čas radosti!“

Toda prekmalu mu je minil „čas mladosti, čas radosti“ in le prezgodaj mu je bilo treba zapustiti rojstno vas. Ko je dovršil domače viniške šole pri svojem očetu Bernardu, ki je bil učitelj na Vinici, odrinil je v Ljubljano ter se tu šolal nadalje. L. 1860. pa se je vže poslovil od mestnega zidovja ter šel kot dvaindvajsetleten mladenič za učitelja v Tržič na Gorenjsko. Tu je navdušeno in pridno deloval osem let, potem pa se vrnil v Ljubljano, kjer je vzgledno in neumorno učiteljeval do prerane svoje smrti.

Pokojnik je bil učitelj samo v dveh službah, vender ga pozna ne samo ljubljanska in tržiška, temveč vsa slovenska mladina. Tomšičevo ime izgovarja spoštljivo deca zelene Štirske, otroci goratega Korotana in sosedne Kranjske, na obalih jadranskega morja, ali recimo s pesnikom:

„Kjer izvira bistra Sava,
Teče Soča, Krka, Drava“ —

povsodi vedó otroci, da je bival v Ljubljani mož, ki je živel in delal le za nje. Da je to resnica, priča najbolje obče priljubljeni „Vrtec“, časopis s podobami za slovensko mladino, ki je jel izhajati 1. prosinca 1871.

Tomšić, ki je živel, dejal bi, neprenehoma mej otroki, ki se je trudil v šoli, da je naučil mlado ljudstvo čitanja in mu vcepil veselje do knjige, spoznal je živo potrebo mladinskega lista. Kaj namreč koristi otroku, če zna brati, a nima pripravnega berila? In berila mladini primerne takrat ni bilo. Dandanes seveda, prijateljčki ljubi, mi to komaj verojamete, saj si lahko izposodite v šolski knjižnici triindvajset letnikov „Vrtčevih“, ako ste pridni. In pogledjte: Da prebirate v „Vrtci“ lepe pripovedke, da se smejete smešnicam, da se skušate, kdo bode prej rešil zastavice, rebuse in podobne stvari, ter se vam radosti žari obrazek, če ste jih dobro pogodili, in da celó čitate svoja imena mej rešilci, da gledate lepe podobice — pogledjte, vse to vam je pripravil in nabral mož, čegar sliko je prinesla današnja „Vrtčeva“ številka na prvi strani, vse to je zasluga g. Ivana Tomšića, ustanovnika in urednika „Vrtčevega“!

„I, kaj pa je to — urednik, urednik?“ spogledujete se ne vedoč, kaj prav za prav pomenja ta beseda, katere morda niste nikoli natanko premislili, da-si je natisnjena koncem vsake „Vrtčeve“ številke.

Kakšno je opravilo urednika „Vrtčevega“, razložim vam danes, in sicer zato, da boste bolje cenili rajnega Tomšića, ki je urejeval „Vrtec“ celih triindvajset let in štiri mesece. I, veste kaj, urednik biti, to so težave in skrbi, pa človek mora znati nekaj več, kakor hruške peči!

Jeli, vi dobite prve dni vsacega meseca „Vrtec“, razrežete ga in hlastno preberete, pa je mir in konec besedij. — „Urednik je pa še srečnejši, saj dobiva list poprej kakor mi, ker stanuje v Ljubljani!“ — Vidite, táko-le mi je podrobil prav modro jeden mladih „Vrtčevih“ bralcev. I, pa mu ne morem povsem pritrditi, čeprav je gola resnica, da bere „Vrtčev“ urednik mnogo prej „Vrtec“ kakor naročniki. Kajpada ga bere, pa še kolikokrat! Toda poslušajte dalje. Predno vam pošljejo iz Ljubljane „Vrtec“, treba ga je natisniti. „Seveda natisniti, natisniti“, kimate mi. Ali — mali učenjaki! — kaj se pa natiskuje? Jeminasta, sedaj ste pa v kleščah! No, pisati, veste, napisati je treba povest in vsega, kar radi prebirate. Sedaj se vam bode kmalu posvetilo, koliko dela ima urednik z „Vrteem“.

Znano vam je, da je bil pokojni Ivan Tomšić učitelj, tudi to vam je jasno, da se učitelj v šoli zelo utrují, posebno s porednimi učenci. Po šoli si toraj želi učitelj prav tako počitka kakor vi. Rajni Tomšić, ki je zahajal v šolo dan za dnem, upehal se je tudi ondi, tudi on je hrepenel po oddihu, toda marsikatero prosto urico si je utrgal, da je pisal za vas, za „Vrtec“. Celó počitnice si je krajšal zaradi „Vrtca“. Zadnja leta je bival o počitnicah kaj rad v Dolnicah, a vselej se je vrnil konec meseca v Ljubljano, da pripravi in napiše za „Vrtec“. No, no, pa je treba napisati za jedno samo številko „Vrtčevo“ nekaj več, kakor tako nalogico, kakoršne pišete vi ob četrtkih ali nedeljah! Če ne verojamete, pa prepišite za poskušnjo današnjo številko: pošteno vas bodo boleli prsti! Pa bi vam človek še zapisal to in ono, da bi le vedel, da vam bode po godu. Ali vi zahtevate vedno novih pripovedk, vedno novih spisov in popisov, novih slik in pesmic. Vidite, tu pa je urednik večkrat v ne majhni zadregi. Predno pozvé, kakšna povest bi vam

najbolje ugajala, predno mu povedó vaši prijatelji, katerih slik še niste videli — è jej, to mu beli včasih glavo in odnese marsikako urico spanja! In kakor sem vže dejal, največja težava je ta, da hočete videti v vsaki „Vrtčevi“ številki kaj družega, novega. To je drugače, kakor pri vašem starem očetu ali stari materi, ki vam po desetkrat pripovedujeta isto pravljico! Pozabite — in pravljice ni, če bi je stari oče ne ponovil še jedenkrat; kar je pa tiskano v „Vrtci“, to ostane za vedno: čez deset, dvajset let lahko čitate isto stvar. A naj bi natisnil „Vrtec“ kako povestico v drugič, brž bi se oglašali, češ, to smo brali vže ono leto, le kaj novega, le kaj novega!

Menim, da vam je sedaj jasno, da je imel rajni Tomšić premnogo truda, predno vam je nakopičil toliko različnih spisov v „Vrtec“. Vsega sicer ni sam spisal, to je res, zakaj pomagali so mu tudi mnogi drugi možje, vaši prijatelji. Vender on je bil vsem tem pisateljem duša in on je moral pregledati te spise, ker urednik je odgovoren, da je v „Vrtci“ samo dobro in lepo berilo.

O, dà, dà, za dobro in lepo berilo v „Vrtci“ je skrbel pokojnik! Vse življenje si je prizadeval, da bi bili vsi otroci po širnem Slovenskem dobri otroci, ljubi Bogu in ljudem. Toda naj govori sam, kako mu je gorelo srce za slovensko mladino:

„Pozdravljam te, mladina mila!
 Pozdravljam s celega srca,
 Na vek naj bi Boga ljubila,
 To prva želja je moja.
 Za tem želim, naj bi ljubila
 Predobre si roditelje,
 Na starost jim v podporo bila,
 Ki toliko za té skrbé.
 In tretja moja želja vroča —
 Zapomni si jo, mlada kri —
 Ti domovino priporoča,
 Da ljubiš jo do konca dni!“

Ta pesmica, s katero je voščil l. 1874. slovenski mladini novo leto, bila je njegovo vodilo, katerega se je držal vedno. Ogreval vam je, „vi mali ljudje, vi bodoči gospodje in gospodarji, ve bistrooke, črno- in zlatolase deklice, vi bodoči možje in gospodinje“ — ogreval vam je mlada srčeca za Boga, za vse lepo, blago, dobro in pravo. Učil vas je ljubiti svoje skrbne stariše, ki se poté in trudijo le za vas. Naročal vam je iskreno, da se oklenite v gorki ljubezni svoje lepe slovenske domovine, vnemal vam je v srcih ljubezen za starodavno, mogočno Avstrijo in svetlega cesarja. Skratka, Tomšić je bil prijatelj, dà, še več, bil je oče vse slovenske dece. In kako vas je poznal, mladi ljudje! Vse vaše vrline in slabosti, vse mu je bilo znano, vse. Zgovorno in vablivo vas je opominjal, da sí pridobivate čednostij, grajal pa je tudi vaše napake in pregreške, ali vselej ljubeznivo in očetovski. O, da bi se ravnali po naukih „Vrtčevih“, tu in tam bi bili srečni!

Tomšiću pa ni bilo zadosti, da bi se zabavala mladina le z njegovim „Vrtcem“, dal ji je v roko še lepo število drugih koristnih in zabavnih knjižic. Oj, kdo še ni bral „Zlatih orehov“? Kaj ne, kako radi smo čitali „Petra rokodelčiča“? Ali „Dragoljubee“, ne res? Potem „Krištofa Šmida sto malih pripovedk za mladost“!

Znane so vam brez dvoma tudi „Gledališke igre za slovensko mladino“; jeli, lepe so? Sam se še spominjam, kako nas je navduševala še male šolarje Tomšičeva knjižica: „Cesar Franc Jožef I.“ V boj bi bili šli takrat brez pomisleka za pre-svetlega cesarja, če bi bilo treba. Prav tako izvrstni sta tudi knjižici: „Cesarjevič Rudolf“ in „Habsburški rod“.

Še mnogo mnogo drugega je napisal Tomšič v razne časnike, saj je sukal pero od svojega petnajstega leta, dokler mu ga ni vzela smrt iz rók, toraj nad štirideset let. Vender večina njegovih spisov je namenjena mladini, bodisi v šoli, bodisi doma. Poleg tega je deloval veliko tudi drugodi, bil je odbornik „Slov. Maticе“, odbornik stolnega mesta Ljubljane, c. kr. šolski nadzornik itd. Kaj čuda, če so mu poslali sam cesar l. 1883. zlat križec za zasluge? Dobrih devet let si ga nosil na svojih prsih, zaslužni mož, a sedaj:

„Neslà je božja dekla
Te v lepši, boljši kraj!“

Sedaj uživaš v prelepih nebesih lepše plačilo za svoje delovanje, kakor je zlat križec! O

„Pač blagor, blagor tebi,
Tam dobro je za te!

Zdaj bivaš vrh višave jasne,
Kjer ni mrakú, kjer ni noči;
Tam solnce sreče ti ne ugasne —“

Ne, solnce sreče ti ne ugasne! ne ugasne na veke! Saj si ljubil otroke, saj si delal za mladino po vzgledu samega Jezusa Kristusa, ki je rekel: „Pustite otročičem k meni priti“, ki je objemal in božal otročiče. Gotovo, trud za „male“ ti bode poplačal Bog stotero. Posebno bogato pa te bode odškodoval za trpljenje tvojih zadnjih dnij. Le pomislite, nad pol leta je bil priklenjen rajnik na posteljo, trpel je neznansko veliko, vender je izdajal „Vrtec“, dasi je prebiral in pripravljaval spise — na postelji. Ni tožil, temveč prosil Boga: „Gospod, ako hočeš, pa mi pošlji še več bolečin.“ Vedel je namreč in prepričan je bil, da se izpremeni časna bridkost v večno radost. Dobro se še spominjam besedij, katere mi je govoril letos veliki četrtek, ko sva se zadnjčje videla na tem svetu. „Upam“ — tako mi je govoril bolni mož — „upam, da moje bolečine in trpljenje ne bode zastonj: Bog me bode nagradil za nje v nebesih“.

Sveta vera nas uči, da človek, ki tako trdno zaupa v Gospoda, ne bode osramočen. Upamo, da se vže raduje Ivan Tomšič v zboru angeljcev, da vže gleda in okuša, „česar oko ni videlo, uho ni slišalo, kar je Bog pripravil njim, ki ga ljubijo“. Naša dolžnost je, da živimo po lepih naukih, ki nam jih je zapisal v „Vrtci“ in drugih svojih spisih, naša dolžnost je pa tudi, da se ga hvaležno spominjamo v molitvi. Čitateljčki „Vrtčevi“, katerim je pripravljaval rajni Tomšič toliko zabave, prosim vas, zmolite vsaj po jeden „oče naš“ za pokojnika. Vem, da mi ne odrečete skromne prošnje, saj radi molite. Tomšič pa bode prosil Boga, da pridete za njim v nebesa, o katerih vam je tolikokrat pisal in kjer se sedaj sveti kakor zvezda, zakaj „kateri jih veliko podučujejo v pravici, svetili se bodo kakor zvezde na vse večne čase“. Z Bogom! Ivan Tomšič, tvoj spomin bode trajen mej slovensko mladino.

Kajtimar.

